Kraków, 17.11.2021

mgr Anna Dudek
Instytut Filologii Słowiańskiej
Uniwersytet Jagielloński

Rozprawa doktorska przygotowana pod opieką naukową dr hab. Barbary Oczkowej, prof. UJ

Język i tożsamość – problemy mikronarodów słowiańskich na przykładzie baczkich Bunjewców

Autoreferat

1. Wprowadzenie

Lata 90. XX wieku przynoszą szereg zmian w wielu państwach europejskich ze względu na zachodzące wtedy procesy transformacji ustrojowej. W wyniku rozpadu wielonarodowych państw federacyjnych na mapie Europy pojawiają się nowe państwa, a wraz z nimi i nowe języki. Tak właśnie było w przypadku Jugosławii, która rozpadając się dała początek niezależnym republikom, z których każda przystąpiła do kodyfikacji swojego własnego języka. W tym samym czasie możemy zaobserwować również zmiany zachodzące wśród mniejszości etnicznych dotyczące ich sposobu patrzenia na język, który z podstawowego środka komunikacji międzyludzkiej stał się głównym wyznacznikiem ich tożsamości narodowo-etnicznej. Jak zauważa w swoich pracach Władysław Lubaś, do takiego stanu rzeczy przyczyniła się też multilingwalna i antynacjonalistyczna ideologia głoszona przez Radę Europy i Unię Europejską zawarta w *Europejskiej karcie języków regionalnych i mniejszościowych*. Wewnątrz tych procesów znaleźli się baczcy Bunjewcy, stanowiący przedmiot niniejszej pracy.

Bunjewcy to południowosłowiańska grupa etniczna, która w wyniku migracji z terenów Hercegowiny i Przymorza Makarskiego, zamieszkuje obecnie tereny Dalmacji, Liki, Gorskiego Kotaru, a także bardziej na północ tereny historycznej krainy Baczki, współcześnie podzielonej pomiędzy Węgry i Serbię. Ze względu na miejsce, z którego się wywodzą, a także dialekt, którym się posługują, zaliczani byli do chorwackiego korpusu narodowego. Stanowisko to

uległo zmianie, gdy Bunjewcy mieszkający na terenie Serbii uzyskali możliwość zadeklarowania własnej, odrębnej narodowości bunjewskiej na spisie powszechnym w 1991 roku i z niej skorzystali. Wtedy ta grupa etniczna podzieliła się na Bunjewców uważających się za część narodu chorwackiego, tak zwanych Bunjewców Chorwatów i na Bunjewców negujących swoje chorwackie korzenie, tak zwanych Bunjewców nie-Chorwatów. W Suboticy, głównym mieście zamieszkiwanym przez Bunjewców, narodowość chorwacką wybrało wtedy 16.369 osób, co stanowiło 10,87% ogółu ludności, a narodowość bunjewską 17.439 osób (11,58% ogółu ludności). Warto również zaznaczyć, iż Szkocy (*Šokci*), chorwacka mniejszość etniczna, która przybyła na tereny Baczki razem z Bunjewcami z terenów dzisiejszej Bośni i Hercegowiny, również otrzymali możliwość zadeklarowania odrębnej szokackiej narodowości, jednak, w przeciwieństwie do Bunjewców, z niej nie skorzystali. Obie grupy łączy posługiwanie się ikawskim dialektem sztokawskim, natomiast cechą odróżniającą Szokców od Bunjewców jest stara akcentuacja oraz bardzo mocne poczucie jedności z narodem chorwackim.

Podział wśród Bunjewców widoczny jest w Wojwodinie na wielu płaszczyznach. Jedną z nich są instytucje kulturalne, których przynależność do danej opcji można łatwo stwierdzić na podstawie ich nazwy. Te, które określają się przymiotnikiem *bunjevački* (*Bunjevački nacionalni savet, Bunjevački informativni centar*, „*Bunjevačke novine", Bunjevačka matica, Bunjevački kulturni centar*) odrzucają chorwacki rodowód Bunjewców, natomiast te, w których nazwie pojawia się przymiotnik *hrvatski* (*Hrvatsko akademsko društvo, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, „Hrvatska riječ", Hrvatska čitaonica*), podkreślają etniczną odrębność Bunjewców przy równoczesnym przyznawaniu ich przynależności do narodu chorwackiego.

Wraz z możliwością określenia się jako odrębny naród, Bunjewcy nie-Chorwaci przystąpili do działań standaryzacyjnych na rzecz własnego, odrębnego języka. Jego podstawą stał się ich rodzimy nowosztokawski dialekt z ikawskim kontynuantem fonemu *jat*. Dialekt nowosztokawski jest również podstawą języka serbskiego i chorwackiego, a główną cechą fonetyczną odróżniającą te trzy języki jest właśnie sposób realizacji prasłowiańskiego fonemu *jat*. Standard chorwacki opiera się na ijekawsko-jekawskiej, a serbski na ekawskiej realizacji tego fonemu. Stąd po bunjewsku *mliko*, po chorwacku *mlijeko*, a po serbsku *mleko*.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że znaczenie ikawicy jest chyba jedyną kwestią, co do której zgadzają się obie grupy Bunjewców. Bunjewcy Chorwaci poprzez ikawicę podkreślają swoje związki z Chorwacją odwołując się do długiej i bogatej tradycji literackiej pisanej sztokawszczyzną ikawską. Bunjewcy nie-Chorwaci natomiast sięgają po ikawicę chcąc

wykazać, że Bunjewcy nie są częścią narodu chorwackiego, ponieważ jest to jeden z elementów odróżniający ich język od języka chorwackiego, ale także i serbskiego.

Za początek prac normatywnych nad językiem Bunjewców można uznać cykl artykułów pod tytułem *Kako pisat bunjevački?* Ukazywał się on na łamach czasopisma „Bunjevačke novine" od 26 listopada 1998 do 26 sierpnia 1999 roku. Jego autor podpisywał się pseudonimem Dida Razgala, a swoje porady pisał przede wszystkim z potrzeby serca, żeby zachęcić użytkowników bunjewskiej mowy do posługiwania się nią na co dzień. Sądząc po sposobie pisania, nie był on osobą wykształconą pod względem językoznawczym. Swoje porady pisał językiem prostym, zrozumiałym dla wszystkich. W kolejnych latach Bunjewcy podjęli działania mające na celu uzyskanie przez ich etnolekt statusu, który przysługuje innym mniejszościom etnicznym zamieszkującym terytorium Wojwodiny. W odpowiedzi na ich postulaty, z którymi zwrócili się do serbskich władz w 2004 roku, od 2005 roku w lokalnej wojwodińskiej telewizji i radiu nadawane są krótkie programy po bunjewsku, od 2007 roku dzieci mogą się go uczyć na dodatkowym przedmiocie w szkołach podstawowych, a od roku szkolnego 2021/2022 również w szkołach średnich. W roku szkolnym 2019/2020 na lekcje bunjewskiej mowy uczęszczało 355 dzieci.

Lekcje bunjewskiej mowy zostały wprowadzone do szkół, jednak początkowo brak było podręczników, z których dzieci mogłyby korzystać. W związku z tym nauczyciele wykorzystywali na lekcjach materiały z czasopisma „Tandrčak". Książki dla uczniów były przygotowywane od 2007 roku, ale światło dzienne ujrzały dopiero siedem lat później. Ich wydanie wywołało kolejną burzę, szczególnie wśród Bunjewców utożsamiających się z narodem chorwackim. Po pierwsze dlatego, że zasponsorował je osobiście prezydent Serbii. W tym miejscu należy zaznaczyć, że Chorwaci, posiadający status mniejszości dłużej niż Bunjewcy oraz mający prawo do pełnej edukacji w swoim języku ojczystym, na wydanie podręczników czekali zdecydowanie dłużej, a koszty zostały pokryte przez Państwowy Urząd ds. Chorwatów Poza Granicami Chorwacji (*Državni ured za Hrvate izvan Hrvatske*). Drugim powodem ostrej reakcji ze strony Chorwatów było częściowe napisanie podręczników cyrylicą. Koordynatorka prac nad książkami, Suzana Kujundžić-Ostojić decyzję tę tłumaczyła faktem, że początkowo w szkołach dzieci uczą się cyrylicy, natomiast alfabet łaciński wprowadzany jest dopiero w drugiej klasie szkoły podstawowej, a moment kiedy łacinka pojawia się w podręcznikach do bunjewskiej mowy odpowiada momentowi, kiedy dzieci uczą się jej w szkole.

Pomimo tego, iż w 2018 roku ogłoszono koniec prac nad bunjewskim standardem językowym, w dalszym ciągu podręczniki do nauczania przedmiotu *Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture* pozostają jedynym oficjalnym źródłem, na podstawie którego

możemy wnioskować o podstawowych założeniach planowania korpusu bunjewskiego etnolektu. W swojej pracy analizuję je pod kątem zawartej w nich gramatyki, zasad pisowni oraz metajęzyka służącego do opisu zjawisk językowych, żeby ustalić w jakim kierunku zdecydowali się pójść kodyfikatorzy.

Wojwodina, ze względu na dużą różnorodność narodów oraz mniejszości etnicznych ją zamieszkujących nazywana jest często Bałkanami w pomniejszeniu. Jest ona bez wątpienia modelowym przykładem pogranicza, gdzie stykają się ze sobą liczne kultury, języki, narodowości i grupy etniczne. Migracje na i z jej terenów, które miały miejsce na przestrzeni wieków, a także zmiany przynależności państwowej i administracyjnej ukształtowały wielonarodowy, wielokulturowy i wielojęzyczny charakter tego regionu. Miał on też bez wątpienia wpływ na emancypację Bunjewców jako narodu i ich dążenia do uzyskania coraz szerszych praw. Jak zauważa Grażyna Balowska, wielość narodów i kultur współegzystujących na jednym terenie sprawia, że poszczególne grupy są w większym stopniu świadome swojej odrębności i konieczności ciągłego budowania i podkreślania własnej tożsamości, przede wszystkim w odniesieniu do grup etnicznych zbliżonych do siebie pod względem języka i kultury. Tak też było w przypadku Bunjewców, którzy nie poprzestali na uzyskaniu statusu odrębnego narodu i wprowadzeniu swojego etnolektu do szkół. Na krótko przed ukończeniem tej pracy rozpoczęto procedurę mającą na celu wprowadzenie zmian w statucie miasta Suboticy i dodanie do niego kolejnego języka urzędowego obowiązującego na jego terenie – języka bunjewskiego. Warunkiem wstępnym, żeby taki proces mógł się rozpocząć jest liczebność danej grupy narodowej, która powinna wynosić 15% ogółu mieszkańców. W przypadku Bunjewców nie został on spełniony, ale mimo wszystko nie zablokowało to dopuszczenia wniosku pod głosowanie.

Powyższe działania potwierdzają, że z punktu widzenia polityki językowej w stosunku do języka Bunjewców prowadzone są z pewnością działania w skali *makro* – czyli na poziomie państwowym – takie jak wprowadzenie do szkół przedmiotu *Bunjevački govor s elementima nacionalne kulture* oraz dodanie języka bunjewskiego do listy języków oficjalnie używanych na terenie Suboticy. Brak jest jednak podobnego zaangażowania na poziomie *mikro,* czyli działań dotyczących planowania języka poprzez odpowiednią pracę językoznawców, którzy dążą do opisania normy i rozpowszechniania jej wśród społeczeństwa.

2. Cel badań

Bunjewcy byli tematem licznych prac etnograficznych, historycznych, socjolingwistycznych i dialektologicznych, jednak do tej pory nie powstała żadna publikacja podsumowująca ogół ich działań prowadzonych na rzecz standaryzacji własnego etnolektu. W związku z tym, że mija już 30 lat odkąd uzyskali status odrębnego narodu, uznałam za zasadne przedstawienie takiego podsumowania. Moja praca doktorska ma na celu zaprezentowanie dzisiejszej sytuacji Bunjewców zamieszkujących tereny Wojwodiny i stan prac kodyfikacyjnych nad ich językiem, z uwzględnieniem szerszego słowiańskiego tła. Tematyka mojej rozprawy doktorskiej wpisuje się w szeroki nurt badań socjolingwistycznych dotyczących analizy znaczenia języka w procesie budowania tożsamości narodowej. Obszar południowej Słowiańszczyzny był pod tym kątem opisywany już wielokrotnie, choć należy zaznaczyć, że badacze koncentrowali się głównie na językach narodowych powstających w poszczególnych republikach byłej Jugosławii. Do tej pory jednak rzadziej zajmowano się szczegółowym opisem procesów zachodzących wśród mniejszości etnicznych, do których zaliczają się baczcy Bunjewcy.

3. Metodologia

Standaryzacja etnolektu Bunjewców jest procesem złożonym, nieprzejrzystym i zależnym od wielu czynników, dlatego należy rozpatrywać ją z uwzględnieniem szerokiego spektrum zjawisk pozajęzykowych, mających bezpośrednie przełożenie na aspekty językoznawcze. W związku z tym główną metodą, która posłużyła mi do opisu procesu kodyfikacji był aparat pojęciowy wykształcony na gruncie socjolingwistyki. Chodzi tu przede wszystkim o modele służące do omówienia poszczególnych etapów kodyfikacji języka, które pozwoliły ustalić zaawansowanie prac normatywnych u Bunjewców. Dodatkowo, żeby poprawnie opisać rozwiązania, na które zdecydowali się kodyfikatorzy, konieczne było zastosowanie metod językoznawstwa synchronicznego. Były one pomocne w dokonaniu analizy gramatyki i ortografii bunjewskiego idiomu zawartej w dotychczas opublikowanych pracach.

4. Struktura pracy

Praca składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszy z nich (*Mikrojęzyki słowiańskie i słowiańskie języki regionalne w świetle transformacji ustrojowych*) dokonuje przeglądu terminologii, która wykształciła się na gruncie slawistyki w odniesieniu do języków pozostających poza głównym nurtem języków narodowych, a także opisuje zmiany w

kontekście podejścia do języków mniejszościowych, które zapoczątkowała transformacja ustrojowa, a także działania Unii Europejskiej mające na celu propagowanie i ochronę języków regionalnych również na terenie Słowiańszczyzny.

Rozdział drugi (*Proces standaryzacji języka*) podsumowuje aparat pojęciowy i teoretyczny służący do opisu procesu standaryzacji języka wykształcony na gruncie socjolingwistki. Najwięcej uwagi poświęciłam w nim pracom badaczy amerykańskich, którzy zapoczątkowali ten kierunek badań oraz językoznawców z obszarów postjugosłowiańskich, gdyż ze względu na złożoną sytuację językową na tych terenach, socjolingwistyka stała się tam popularnym kierunkiem badań. Dokonany w tym rozdziale przegląd zagadnień socjolingwistycznych posłużył mi w kolejnych częściach pracy do opisu działań kodyfikacyjnych podjętych w stosunku do języka bunjewskiego.

Rozdział trzeci (*Baczcy Bunjewcy w ujęciu historycznym*) przedstawia historię Bunjewców, teorie dotyczące ich pochodzenia, kierunki migracji oraz pierwsze próby kodyfikacji własnego języka, które podjęli w XIX wieku. Znajduje się tu również opis obecnej sytuacji tej mniejszości etnicznej na terenie Serbii i Węgier, gdyż jest ona różna ze względu na inne uwarunkowania polityczne. Bunjewcy na terenie Węgier nie otrzymali ani możliwości określenia się jako odrębna narodowość, ani kodyfikacji swojego etnolektu.

Kolejna część pracy (*Socjopolityczne uwarunkowania sytuacji baczkich Bunjewców na terenie Wojwodiny*) poświęcona jest opisowi skomplikowanej sytuacji społeczno-politycznej w Wojwodinie. Jest to obszar pogranicza, gdzie stykają się ze sobą różne narody, grupy etniczne, kultury oraz języki – szczególna przestrzeń, gdzie różnice pomiędzy poszczególnymi grupami mogą się zacierać, albo mogą być dodatkowo eksponowane przez budowanie podziału na to, co swoje i obce. Fakt bytowania na takim terenie również przyczynił się do wykształcenia się wśród Bunjewców poczucia odrębności narodowej i chęci posiadania własnego języka. W rozdziale czwartym szczegółowo omówiłam etniczne i językowe zróżnicowanie Wojwodiny, politykę językową prowadzoną na tych terenach, a także system edukacji w językach mniejszościowych.

Działania normatywne, które do tej pory zostały podjęte w stosunku do języka Bunjewców zostały zaprezentowane w rozdziale piątym (*Dotychczasowy stan prac normatywnych*). Za początek tych działań uznawany jest cykl artykułów *Kako pisat bunjevački?* pisany pod pseudonimem Dida Razgala, który w prosty sposób wyjaśniał specyfikę mowy tej grupy etnicznej i zalecał, które formy powinny być przez Bunjewców stosowane, a które odrzucone. W kolejnych latach do szkół na terenie Wojwodiny wprowadzony został przedmiot *Bunjevački govor s elementima nacionalne kulture*, a następnie po długich latach prac ukazały się

podręczniki do jego nauczania. W 2018 roku ogłoszono co prawda zakończenie prac nad bunjewskim standardem językowym, jednak to tej pory ustalenia kodyfikatorów nie zostały ogłoszone w żadnej pracy normatywnej. Dlatego też jedynymi pozycjami, które analizuję w swojej pracy jest wspomniany wyżej cykl artykułów i gramatyka dla klas 1-4.

Rozdział szósty (*Analiza językowa*) miał na celu zweryfikowanie, jak dotychczasowe założenia kodyfikatorów realizowane są w praktyce na podstawie analizy języka, jakim pisany jest miesięcznik „Bunjevačke novine", główny organ prasowy tej grupy Bunjewców, którzy negują swoje chorwackie korzenie. Analizę tę przeprowadziłam na podstawie internetowego wydania miesięcznika z lat 2010-2020, a opis języka zaprezentowałam w oparciu o te same kategorie, jak w przypadku dialektologicznego opisu języka baczkich Bunjewców przedstawionego w rozdziale piątym niniejszej pracy.

5. Podsumowanie

Poszczególne rozdziały mojej pracy doktorskiej pokazały, że zadanie, które stoi przed Bunjewcami nie-Chorwatami dążącymi do standaryzacji swojego języka nie jest łatwe z wielu względów. Liczebność grupy, która opowiada się za posiadaniem odrębnego języka nie jest duża, a tym samym i finanse, którymi dysponują nie pozwalają na szeroko idące działania. Bunjewcy czujący się częścią narodu chorwackiego w inny sposób promują swoją kulturę, a ich dzieci biorą udział w edukacji prowadzonej w języku chorwackim. Pomiędzy grupami brak jest porozumienia, co chwilę wybuchają między nimi nowe spory.

Wątpliwe jest także, czy nowym językiem ktokolwiek będzie się posługiwał. Nawet gdyby prace nad bunjewskim standardem językowym udało się niebawem zakończyć, Bunjewcy nie-Chorwaci zamieszkujący tereny wiejskie prawdopodobnie nadal będą mówić tak, jak do tej pory, ponieważ nie odczuwają oni potrzeby przynależności do większej wspólnoty powiązanej wspólną historią, kulturą ani językiem, a do codziennej komunikacji nie potrzebują ustandaryzowanego języka literackiego. Mieszkańcy miast natomiast są w pełni zintegrowani ze społeczeństwem, w którym żyją i na co dzień posługują się językiem serbskim. Taki stan zapewne pozostanie ze względów praktycznych, ale również dlatego, że język serbski posiada większy prestiż. Stworzenie kultury wysokiej przez Bunjewców nie-Chorwatów, a także języka literackiego, który będzie poliwalentny może okazać się trudno osiągalnym celem. W swoich działaniach skupiają się oni głównie na tradycji, sztuce ludowej i swoich obyczajach, co potwierdzają także treści pojawiające się na łamach czasopisma „Bunjevačke novine". Możemy wśród nich zaobserwować zjawisko tzw. „folkloryzacji". Język promowany przez

kodyfikatorów jest mocno uproszczony, zdolny do przedstawienia świątecznych zwyczajów, ale nie będący w stanie opisywać bardziej abstrakcyjnych zjawisk i procesów. Takie podejście do standaryzacji sprawia, że Bunjewcy pomimo wielu starań, żeby posiadać swój odrębny język, będą w wielu sytuacjach musieli posiłkować się językiem serbskim. Petar Vuković zauważa, że zjawisko to wśród Bunjewców nabrało ostatnio tempa, a jego wynikiem może być zamknięcie się użytkowników języka bunjewskiego w swoim mikroświecie lub przejście na używanie wyłącznie języka dominującego, w tym przypadku serbskiego. Kultura i język Bunjewców wiążą się tylko i wyłącznie z przeszłością – ludowe obyczaje i stroje, folklor, sztuka naiwna, literatura ustna, stare rzemiosła to tematy, które przeważają w mediach, ale także w przedmiocie *Bunjevački jezik s elementima nacionalne kulture*.

Bunjewcy utożsamiający się z narodem chorwackim, negatywnie oceniają działania podejmowane na rzecz standaryzacji języka bunjewskiego. Strona chorwacka niejednokrotnie również podkreślała, że w ich opinii kodyfikacja ta ma wymiar jedynie polityczny, a jej celem jest rozwiązanie kwestii chorwackiej w Wojwodinie. Innych powodów nie widzą, ponieważ sami Bunjewcy nie posługują się swoim etnolektem, co więcej – niektórzy nawet go nie znają.

Dodatkowym problemem jest mała bariera językowa pomiędzy etnolektem Bunjewców a językiem chorwackim i serbskim. Podobieństwa pomiędzy nimi z pewnością utrudniają proces kodyfikacji. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w przypadku serbskiego i chorwackiego rozróżnienie osiągnięto przede wszystkim poprzez puryzm i usunięcie z rodzimego słownictwa elementów niepożądanych, a u Bunjewców skupiono się na podkreślaniu osobliwości ikawskiej realizacji fonemu *jat*, jako głównej cesze wyróżniającej ich etnolekt na tle pozostałych języków skodyfikowanych na bazie dialektu sztokawskiego. Język Bunjewców wciąż jednak pozostaje pod dużym wpływem języka serbskiego, co sprawia, że jest on swoistą mieszanką cech językowych charakterystycznych dla bunjewskich gwar i dla standardowego języka serbskiego.

Niekiedy młodsze narody, do których z pewnością możemy zaliczyć baczkich Bunjewców cechuje brak zrozumienia własnej tożsamości i refleksji nad nią, który może prowadzić do dążeń wyróżnienia się za wszelką cenę od innych grup, podkreślenia swojej wyjątkowości i odrębności. Wydaje się, że Bunjewcom nie-Chorwatom niestety nie udało się krytycznie spojrzeć na swoje pochodzenie i dostrzec korzyści płynących z szerszego podejścia do tego tematu, uwzględniając chociażby członków ich grupy etnicznej zamieszkujących tereny poza granicami Serbii. Należy bowiem pamiętać, że historyczna kraina Baczka, którą zamieszkują Bunjewcy obejmuje nie tylko tereny serbskie, ale także fragment dzisiejszych Węgier. Decyzja o standaryzacji języka opartej na wykazaniu różnic w stosunku do języka serbskiego spowoduje, że Bunjewcom żyjącym po drugiej stronie granicy trudno będzie

korzystać z normy wypracowanej przez kodyfikatorów. Brak uwzględnienia w pracach nad standaryzacją szerszej grupy zainteresowanych wspólnym językiem może sugerować, że celem, przyświecającym tej standaryzacji nie jest zjednoczenie jak największej liczby przedstawicieli bunjewskiej mniejszości.

Nie ma żadnych wątpliwości co do tego, że język bunjewski jest wciąż językiem *in statu nascendi*. Podsumowując wszystkie dotychczasowe działania podjęte przez Bunjewców nie-Chorwatów na rzecz kodyfikacji ich własnego języka i odnosząc się do podziału wprowadzonego przez Milorada Radovanovicia, opisanego w rozdziale drugim mojej pracy, stwierdzam, że ukończona została dotychczas jedynie faza pierwsza kodyfikacji, czyli selekcja – jako podstawę języka bunjewskiego wybrano nowosztokawski dialekt ikawski. Etap drugi – deskrypcja – ciągle jest w toku, gdyż nadal nie ukazały się żadne prace o charakterze deskryptywnym szczegółowo opisujące nowopowstały język. W mojej ocenie kolejne etapy jeszcze nie mogły się rozpocząć, ponieważ warunkiem do tego jest zakończenie etapu drugiego.

Choć grupa Bunjewców nie czująca przynależności do narodu chorwackiego jest niewielka, to, jak pokazała moja praca, problemy na które napotyka w trakcie trwającej już prawie 30 lat standaryzacji swojego etnolektu, są bardzo liczne i złożone, szczególnie jeśli weźmiemy pod uwagę trudną sytuację polityczną w regionie, powstałą pod rozpadzie Jugosławii. Z pewnością warto będzie w dalszym ciągu obserwować postępy kodyfikacyjne tego mikrojęzyka i jego pozycję w stosunku do innych języków używanych na terenie Wojwodiny, realizację w praktyce zalecanej przez kodyfikatorów normy oraz stosunek samych zainteresowanych do swojego języka. Publikacja gramatyki oraz słownika języka Bunjewców w końcu przyniesie odpowiedź, na jakie rozwiązania zdecydowali się kodyfikatorzy i jak mocno postanowili związać bunjewski etnolekt z językiem serbskim.

Wybrane pozycje bibliograficzne

Annamalai E. 2003: *Reflections on a Language Policy for Multilingualism*, “Language policy and planning” 2, 113–132.

Balowska G. 1999: *Mikrojęzyki literackie*, „Socjolingwistyka” 16, 41-49.

Balowska G. 2011: *Tożsamość jednostki na pograniczu etnicznym* [w:] *Tożsamość na styku kultur*, t. 2, red. I. Masojć, H. Sokołowska, Wilno: Edukologija, 72-83.

Bobrownicka M. 2006: *Patologie tożsamości narodowej w postkomunistycznych krajach słowiańskich*, Kraków: Universitas.

Brozović D. 1970: *Standardni jezik*, Zagreb: Matica hrvatska.

Bugarski R. 1992: *Language in Yugoslavia: Situation, Policy, Planning* [w:] *Language Planning In Yugoslavia*, red. R. Bugarski, C. Hawkesworth, Ohio : Slavica Publishers, 9-26.

Buljovčić J. 1996: *Pregled mišljenja o poreklu i imenu Bunjevaca* [w:] idem, *Filološki ogledi*, Subotica: Subotičke novine, 165-170.

Černelić M. 2006: *Bunjevačke studije*, Zagreb: FF press.

Duličenko A. D. 1981: *Slavjanskije literaturnyje mikrojazyki. Voprosy formirovanija i razvitija*, Tallin: Valgus.

Ferguson G. 2006: *Language Planning in Education*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

Fishman J. 2006: *DO NOT Leave Your Language Alone. The Hidden Status Agendas Within Corpus Planning in Language Policy*, London – Mahwah - New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Haugen E. 1966: *Dialect, Language, Nation*, „American Anthropologist New Series" 68/4, 922-935.

Kloss H. 1967: *'Abstand Languages' and 'Ausbau Languages'*, "Anthropological Linguistics" 9/7, 29-41.

Kujundžić-Ostojić S., Josić R., Tikvicki J. 2014: *Klupče. Moja prva bunjevačka gramatika, od 1. do 3. razreda osnovne škole*, Beograd: Zavod za učenike.

Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca, 2004-2014, red. S. Bačić, t. I-XII, Subotica: Hrvatsko akademsko društvo.

Lubaś W. 2000: *Polityczne uwarunkowania nowej sytuacji języków słowiańskich*, „Socjolingwistyka" 16, 7-18.

Lubaś W. 2009: *Polityka językowa*, Opole: Uniwersytet Opolski. Instytut Filologii Polskiej. Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

Oczkowa B. 2006: *Chorwaci i ich język. Z dziejów kodyfikacji normy literackiej*, Kraków: Lexis.

Punczman E. 2019: *Bunjevci u Mađarskoj: postmoderni heterogeni identiteti*, „Studia ethnologica Croatica", 31-1, 219–237.

Rácz K. 2012: *By the rivers of Babylon: Multiculturalism in vivo in Vojvodina/Vajdaság*, „Jezikoslovlje" 13/2, 585-599, online: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=135215587 [25.03.2018].

Radovanović M. 1979: *Sociolingvistika*, Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.

Raduški N. 2009: *Multikulturalizam i nacionalne manjine u Vojvodini*, „Srpska politička misao" 4, 16/26, 337-348.

Razgala D. 1998–1999: *Kako pisat bunjevački?*, online: https://bunjevackeperspektive.files.wordpress.com/2015/01/bunjevac48dki-jezik.pdf [01.07.2018].

Samardžija M. 2010: *Uloga novoštokavske ikavice u oblikovanju i očuvanju nacionalnog identiteta bunjevačkih Hrvata u Bačkoj* [w:] *Identitet bačkih Hrvata, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa*, red. R. Skenderović R., Zagreb-Subotica: Hrvatski institut za povijest, Hrvatsko akademsko društvo, 253-262.

Sekulić A 1990a: *Bački Bunjevci i Šokci*, Zagreb: Školska knjiga.

Skenderović R. 2010: *Podrijetlo Bunjevaca i migracije iz Hercegovine u Podunavlje tijekom XVII. Stoljeća – nove interpretacije povijesnih izvora*, „Godišnjak za znanstvena istraživanja" 2, 33-45.

Vuković P. 2004: *O Bunjevcima i njihovu jeziku*, „Nova Istra" 9, 4(28), 163–168.

Vuković P. 2009: *„Bunjevački jezik" – korijeni, varijeteti, perpektive*, „Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH-a" 1, 139-155.

Wicherkiewicz T. 2014: *Regionalne języki kolateralne Europy – porównawcze studia przypadku z polityki językowej*, Poznań: Wydawnictwo Rys.

Žigmanov T. 2010: *Izgradnja tzv. Bunjevačke nacije u Srbiji i vanjska politika Republike Hrvatske* [w:] *Identitet bačkih Hrvata, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa,* red. R. Skenderović, Zagreb-Subotica: Hrvatski institut za povijest, Hrvatsko akademsko društvo, 319-355.